

Aleg. 13.

Sprawozdanie

komisyi sejmowej gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego w przedmiocie przemysłu domowego i rękodzielniczego.

Wysoki Sejmie!

Od kilku lat zaledwie sprawa podniesienia przemysłu krajowego weszła na porządek dzienny prac Wysokiego Sejmu i Wydziału krajowego, jako sprawa pierwszorzędno ekonomicznego znaczenia, którą należy otoczyć całą troskliwością opieki władz dbałych o wzrost sił moralnych i materialnych kraju.

Dziś już jednak widzieć można, że w tym kierunku przedsięwzięte czynności władz autonomicznych przedstawiają rezultaty dodatnie, które uprawniają do wypowiedzenia ugruntowanej nadziei, iż podjęta praca i dalsze również gorliwe starania sprowadzą już w najbliższej przyszłości upragnione polepszenie stosunków przemysłu rękodzielniczego i drobnego o tyle, że kraj nasz przynajmniej w niektórych gałęziach przemysłu potrafi dostarczać przedmiotów do użytku potrzebnych i zupełnie odpowiednich i tem samem potrafi wyzwolić się od przygniatającej nasze rękodzieła konkurencji wyrobów obcokrajowych. Komisya uznając zatem całą ważność zadania mającego na celu rozwój przemysłu krajowego uważa poczynione zabiegi ze strony Wydziału krajowego za objaw nader pomyślny w zakresie prac na polu ekonomicznem i wyraża przedewszystkiem szczególne uznanie za te czynności, które zmierzają do rozwoju w najszerszych rozmiarach przemysłu rękodzielniczego, drobnego i domowego.

Przedsięwzięte w tym kierunku środki ze strony Wydziału krajowego uznaje komisya za uzasadnione i celowi zamierzonemu zupełnie odpowiadające. Mianowicie usiłowania, ażeby przysporzyć krajowi fachowo uzdolnionych nauczycieli dla założonych mających szkół, uważa komisya jako nader ważny czynnik, gdyż jedynie szkoły kierowane przez fachowo wykształconych krajowców, świadomych różnych własności ludu naszego i miejscowych potrzeb, niemal w każdej okolicy kraju odmiennych, mogą u nas istnieć i rozwijać się, jako żywiły do miejscowych warunków odpowiednie. Z powodów tych wypowiada komisya przekonanie, że należy i dalej w tym kierunku postępować, udzielając uzdolnionym kompetentom potrzebnych środków materialnych, ażeby przysporzyć w naszym kraju tak bardzo potrzebnych sił nauczycielskich w zawodzie przemysłowym i rękodzielniczym.

Komisya jest dalej zdania, że dążyć należy z czasem, przy pomocy dobrze przysposobionych sił naukowych, do urządzenia stacyj doświadczalnych dla celów tych gałęzi przemysłu krajowego, które albo już obecnie mają zupełną podstawę rozwoju, albo u nas z czasem rozwinięć by się mogły. W pierwszym rzędzie przeto należałoby utworzyć stację doświadczalną chemiczną dla wyrobów glinianych, oraz celem podniesienia produkcji wapna. Wówczas bowiem można by mieć dokładny obraz, które gliny i do jakich celów są odpowiednie, a mianowicie jakie są przydatne do wyrobów cegieł ogniotrwałych, których potrzeba dla celów fabrycznych coraz bardziej czuć się daje, a które pomimo bogactwa surowego materiału w kraju sprowadzamy z zagranicy, przeważnie z powodu niedokładnej znajomości natury miejscowych materiałów i odpowiedniego użytkowania takowych. Niemniej zadaniem stacyi takiej być winno wykazać w jakich okolicach znajduje się kamień wapienny odpowiedni do produkcji dobrego wapna, szczególnie zaś do wyrobu wapna hydraulicznego i cementów, dziś przy budowach ogólnie używanych, a które jeszcze zawsze z zagranicy sprowadzamy.

Wielkiej wagi jest również stacya chemiczna doświadczalna dla krajowej produkcji nafty.

Stacya bowiem taka może czynić nie tylko doświadczenia co do ulepszenia procedury destylacji nafty, ale również co do użytkowania w sposób najbardziej praktyczny wszelkich odpadków, jako drugorzędnych produktów destylacji, które w stosownym przerobieniu znachodzą tak obszerne zastosowanie w przemyśle, jako tłuszcze różnorakie, a także jako środki pomocnicze do produkcji sulfosulfatów poszukiwanych w gospodarstwie rolnem. Ze względu zaś, że surowy produkt, t. j. fosforyty, znajduje się w wielkich pokładach w okolicach dolnego biegu Dniestru, doświadczenia zatem w tym kierunku podjęte mogą przysporzyć krajowi znaczne korzyści.

Wreszcie stacya doświadczalna chemiczno-farbiarska dla wyborów tkackich okazując się już obecnie również niezbędną, wobec widocznych dodatnich rezultatów osiągniętych dziś w kierunku przemysłu tkackiego w kraju. Stypendya rozdane i uwidocznione w sprawozdaniu Wydziału krajowego, oświadczają, że myśl założenia takiej stacyi doświadczalnej kierowała Wydział krajowy w rozdzieleniu stypendyów. Komisya przypuszcza więc, że Wydział krajowy sprawę założenia stacyi doświadczalnych weźmie pod ścisłą rozważę i ze względu na doniosłość takiej instytucji przedstawi w krótkim czasie stosowne wnioski Sejmowi. Czynności, podjęte przez Wydział krajowy w sprawie podniesienia przemysłu tkackiego, są nadzwyczaj ważne, wielce doniosłe i trafne.

Na pierwszym miejscu z uznaniem podnieść należy realnie pojętą potrzebę tworzenia spółek tkackich w okolicach, gdzie przemysł ten, jako przemysł domowy istnieje i daje bardzo znacznej części tamtejszej ludności upragniony zarobek. Spółki takie przyczynią się niezawodnie do wyzwolenia pracowitej ludności miejscowej z rąk wyzyskującej ją lichwy. Bardziej jednak działalność spółek stanie się użyteczną dlatego, że praca podjęta zbiorowemi siłami i kierowana umiejętną ręką stanie się więcej dodatnią, przynosić będzie więcej korzyści pracującym, a przeto wyroby tkackie będąc lepiej wykończone i wykonane, znajdą przeto szerszy popyt i pokup.

Jeżeli spółki te nieosiągnęły dotychczas jeszcze rezultatów, do których dążą, przypisać to należy w pierwszym rzędzie krótkości czasu ich istnienia, w drugim zaś tej okoliczności, że produkcya krajowa tkacka nie posiada dotąd zorganizowanego sposobu zbytu towaru. Z kolei zatem należy podnieść starania, ażeby urządzić w odpowiedni sposób zbyt towarów wyrabianych przez spółki, przez co osiągnąć będzie można z łatwością taki rozwój spółek, że wszyscy tkacze pewnej okolicy, o ile zakres działania spółki sięga, chętnie ulegną organizacyi, która im korzyści pewne zabezpiecza.

Komisya zaznacza również z uznaniem, iż działanie stowarzyszenia Spójni, subwencyonowanego przez Wydział krajowy, skierowane w celu podniesienia przemysłu tkackiego, okazało się w rezultacie wielce korzystnym, a wprowadzenie przez stowarzyszenie te poprawnych

warstatów, przyczyni się niemało do podniesienia przemysłu tkackiego w kraju naszym. Rozpowszechnienie bowiem warstatów poprawnych snadnie pouczy niedowiarków, że na dobrym warstacie daleko taniej i korzystniej wyrobiony towar będzie i pod względem jakości lepszy, a więc i zbyt takowego będzie łatwiejszy.

Komisya musi jednak zwrócić uwagę, że przy wprowadzeniu nowych warstatów, a z nim razem nowych technik i nowych materiałów używanych w tkactwie, baczyc należy z całą sumiennoscia, ażeby w okolicach, które zachowały dotąd w swych wyrobach tkackich znamiona ornamentyki oryginalnej, takową pielegnować i od skażenia i zatury chronić. Prócz bowiem wykonania dokładnego, wyroby krajowe tkackie, przynajmniej w niektórych ich gałęziach, powinny zachować charakterystykę oryginalną, przezco tym bardziej będą one poszukiwane i odyt pożą-dany znajdują.

Z tych więc powodów sądzi komisya, że same tylko wprowadzenie ulepszonych warstatów w okolicach, gdzie przemysł tkacki dotychczas się zachował, nie będzie wystarczającym. Okazuje się bowiem konieczna potrzeba założenia szkoły wyrobów tkackich, gdzie zadaniem byłoby nietylko nauczać stronę techniczną wyrobów, ale pielegnować również stronę artystyczno-przemysłową, opartą na rodzimej ornamentyce.

Niemniej jest przekonaną komisya, że koniecznym warunkiem, ażeby zapewnić odyt wyrobom tkackim krajowym, jest wywołanie w życie zakładu apreturowego, który by przyrządzał wyrobiony w warstatach domowych produkt tak, ażeby takowy stał się towarem pokupnym i nietylko wewnętrzną wartością, ale i zewnętrznym pozorem odpowiadał wymaganiom handlu i potrzebom kupującej publiczności. Z przyjemnością powzięła wreszcie komisya do wiadomości zarządzenie Wydziału krajowego, mocą którego Zakład sierot i ubogich St. hr. Skarbka w Drohowyżu wyrabia warstata poprawne tkackie, celem ułatwienia tkaczom krajowym nabywania takowych po cenach nader przystępnych.

Obok przemysłu tkackiego uważa również i komisya wszystkie rodzaje przemysłu, którym za materiał służą skóry, do najważniejszych i najżywotniejszych, z całym więc uznaniem zaznacza usiłowania Wydziału krajowego skierowane ku podniesieniu garbarstwa w kraju. Pomoc pieniężna przyznana pojedynczym zakładom garbarskim, handlom skór i towarzystwom szewców, przyczyni się niezawodnie nietylko do podniesienia przemysłu tego w miejscowościach w sprawozdaniu wymienionych, ale będzie również bodźcem dla innych okolic kraju, ażeby się i tam zakłady takie rozwijać i podnosić mogły. Pragnąc należy, ażeby, o ile to w praktyce da się przeprowadzić, zniewalać spółki handlu skór i stowarzyszenia szewców do zakupywania potrzebnych skór tylko w garbarniach krajowych; w pierwszym zaś rzędzie w garbarniach subwencyonowanych z funduszów krajowych, gdyż tylko w takim razie przemysł i handel, wspierając się wzajemnie, zdołają zakłady te podnieść i utrzymać. Za równie ważną sprawę uważa komisya podniesienie kuśnierstwa w kraju naszym, gdzie potrzeba wyrobów tego rodzaju jest bardzo wielką. Tylko bowiem spółki wyrobów kuśnierskich będą w stanie wytrzymać konkurencyą i dostarczyć dostateczną ilość towaru dla instytucji większych jak n. p. koleje i t. p., które dotychczas potrzeby swe za granicą pokrywały. Do życzenia by także było gdyby i we wschodniej części kraju powstać mogły garbarnie, spółki handlu skór i kuśnierskie, w tym przeto kierunku przedstawia się wdzięczne pole działalności dla stowarzyszenia „Spójni“, które położyło już w rozwoju przemysłu tkactwa krajowego niemałe zasługi. W ogóle jednak komisya dla spraw gospodarstwa krajowego z przyjemnością tu podnosi uznanie dla czynności, skierowanych na wszystkie gałęzi rozwijającego się u nas przemysłu rękodzielniczego i drobnego, starania te bowiem przedstawiają już obecnie rezultaty wielce dodatnie.

(Dział sprawozdania Wydziału kraj., dotyczący szkół urządzonych dla podniesienia przemysłu domowego i drobnego, komisya przyjmuje, o ile się on dotyczy szkół już założonych,

z uznaniem do wiadomości, a zarazem z tem przeświadczeniem, że i w projekcie będące szkoły w krótkim już czasie wejdą w życie.

Co do szkoły garncarstwa w Kołomyi, wypowiada komisya przekonanie, że szkołę tę należy utrzymać pod opieką kraju. Z naciskiem też musi komisya wyrazić nadzieję, że rokowania z Rządem o zapewnienie zakładowi temu nadal takiej samej rocznej dotacyi, jaką skarb państwa na szkołę tę dotąd przeznaczał do pomyślnego doprowadzają skutku.

Szkoła bowiem w Kołomyi, jako wzorowy warsztat wyrobów garncarskich urządzona i należycie kierowana, przynieść musi okolicy tej, gdzie przemysł garncarski bardzo jest rozposzechniony, niezawodne korzyści. A jeżeli instytucya ta, pomimo kilkoletniej egzystencji, nie przyniosła dotychczas dodatnich rezultatów, to należy przypisać tej okoliczności, że była ona nieudolnie kierowaną i zostawała prawie bez opieki. Gdy zaś przez krótki czas na czele tej szkoły stanął krajowiec uzdolniony, to już po kilkomiesięcznej nauce okazały się postępy w szkole wcale dobre. Szkoła ta zasługuje i z tego powodu na utrzymanie jej w życiu, że właśnie w okolicy Kołomyi, znane były do niedawna wyroby garncarskie ozdobione wielce charakterystyczną ornamentyką, które zyskały uznanie nietylko u swoich, ale i u obcych a w historii garncarstwa wyroby te znalazły miejsce jako majoliki Kossowskie. Zadaniem więc tej szkoły będzie przede wszystkim zachować wiernie i pielęgnować tę charakterystyczną i rodzinną ornamentykę.

Również ważną uważa komisya szkołę garncarską w Alwerni, którą Wydział krajowy zamierza tam założyć. Okolica ta bogata w glinę ogniotrwałą i słynna kiedyś z wzorowych wyrobów garncarskich, nadaje się najbardziej do założenia tam szkoły, w którejby przede wszystkim zwracano uwagę na część techniczną przemysłu garncarskiego, t. j. na wyrób naczyń kamionkowych i cegły ogniotrwałej.

Odnośnie do szkoły wyrobów z drzewa w Zakopanem, sądzi komisya, że Wydział kraj. winien poczynić stosowne starania, ażeby kraj, który dotychczas na utrzymanie i urządzenie tej szkoły znaczne ofiary ponosił, miał zastrzeżony dla siebie pewien wpływ na kierunek nauki w tym zakładzie. Uważa bowiem komisya za niezbędne ingerencyą kraju w tej szkole wobec projektu rządowego, ażeby oprócz kursów dla wyrobów snycerskich, stolarskich i tokarskich, urządzić jeszcze i to w najkrótszym czasie kurs stolarstwa budowlanego i ciesielstwa.

Z przyjemnością przyjęła dalej komisya do wiadomości sprawozdanie, dotyczące rozwoju szkół przemysłowych, a mianowicie: koronkarskich w Zakopanem i Kańczudze, bednarstwa i kołodziejstwa w Kamionce Strumiłowej, kołodziejstwa w Toustem, szkół koszykarstwa w Jarosławiu i Krakowie. Komisya zaznacza, że szkoły przemysłowe wieczorne, tak zwane szkoły powtarzania, są bardzo ważnym czynnikiem dla podniesienia intelektualnego młodzieży rzemieślniczej. Rezultaty tych szkół, jakie się dotychczas osiągnąć dały, stanowią niezbity dowód, że fundusz, który kraj na ten cel łoży, przyniesie w przyszłości niezaprzeczone korzyści. Znaczne grono młodzieży rzemieślniczej, które w skutek zbiegu nieprzyjaznych okoliczności wstępuje do rzemiosła nie umiejąc ani czytać, ani pisać, wskutek uczęszczania na wykłady w tych szkołach, nietylko nie zaniedbuje naukę rzemiosła, ale nabywa tyle wiadomości przygotowawczych, że przy dalszej pracy ma możność wykształcić się na inteligentnych, dobrych i krajowi użytecznych rzemieślników. Rezultaty te powinny służyć za zachętę do zakładania podobnych szkół we wszystkich większych miastach naszych. Komisya jednak zaznaczyć tu musi, że we wszystkich szkołach przemysłowych, tak wieczornych jakoteż i specjalnych, daje się czuć zupełny brak odpowiednich podręczników naukowych. W tym kierunku należałoby przeto poczynić starania, ażeby wydawnictwo takich podręczników umożliwić.

Uważa również komisya za konieczne dążyć do tego, ażeby we Lwowie urządzić szkoły przemysłowe i artystyczne, któreby mogły kształcić nauczycieli, pomocników i zdolnych rękodzielników dla potrzeb krajowych. Trudność założenia tego rodzaju instytucyi polegała dotychczas przeważnie w tem, że szkoły te musiałyby być umieszczone w odpowiednim bydynku i pod

należytem kierownictwem zostawać. Wszelkie właśnie w tym kierunku poczynione starania u Rządu z braku odpowiedniego pomieszczenia nie doprowadziły do zamierzonego celu. Gdy jednak szkoły takie urządzone we Lwowie, oparte o Muzeum przemysłowe, gdzie najłatwiej znaleźć pomoc naukową w każdym kierunku, okazują się koniecznymi, należałoby zatem dołożyć wszelkich starań, ażeby odpowiednie pomieszczenie dla instytucyj tych obmyślić i utworzyć.

W końcu podnieść musi komisya z ubolewaniem, że gdy się porówna wysokość sum, wyznaczonych obecnie w budżecie krajowym w Galicyi na cele wspierania rozwoju przemysłu, z wydatkami skarbu państwa na te same cele w naszym kraju, to okazuje się rażąca dysproporcya. Wobec najskromniejszych żądań w tym kierunku, c. k. Rząd zachowuje się niemal odpornie, i rażący ten stosunek tem bardziej uderzać musi, gdy w niektórych krajach koronnych, gdzie istnieje już silnie zakorzeniony i rozwinięty potężnie przemysł rodzinny, skarb państwa na dalszy jego rozwój bardzo znaczne łoży sumy, o wiele większe nawet, niż interesowane kraje. Mniema przeto komisya i w uznaniu rzeczywistej i bardzo nagłej potrzeby, jak niemniej w dobrze zrozumianym interesie państwa, c. k. Rząd raczy nadal przychylniej niż dotąd traktować wychodzące z kraju naszego wnioski o pomoc pieniężną ze Skarbu państwowego na cele rozwoju przemysłu w Galicyi.

W tej myśli proponuje komisya Wysokiemu Sejmowi do przyjęcia odpowiednie rezolucye.

Na podstawie wywodu powyższego komisya gospodarstwa krajowego wnosi:

I. Wysoki Sejm uchwalić raczy:

1) Sejm przyjmuje z uznaniem do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego w sprawach przemysłu domowego i rękodzielniczego z dnia 24. Września 1883. r. l. 46210.

2) Sejm upoważnia Wydział krajowy do objęcia rządowej szkoły garncarskiej w Kołomyi począwszy od Listopada b. r. w zarząd kraju i poleca, ażeby Wydział krajowy podjął rokowania z c. k. Rządem, iżby tenże na dalsze utrzymanie szkoły zapewnił roczną dotacyę ze Skarbu państwa, wyrównywającą kosztom, jakie Skarb ponosił dotąd z tytułu utrzymania tego zakładu.

II. Wysoki Sejm raczy uchwalić rezolucyę następującej osnowy:

Wzywa się c. k. Rząd, ażeby z funduszków państwowych wyznaczał corocznie znaczniejsze kwoty na cele wspierania rozwoju przemysłu w Galicyi — wspomagając tym sposobem czynnie podejmowane w tym kierunku usiłowania kraju.

Lwów dnia 7. Września 1884.

Przewodniczący:
A. Sapięha.

Sprawozdawca:
Ludwik Wierzbicki.

